

УДК 811.161.2'373.613: 003.03–044.332

DOI: <https://doi.org/10.18524/2413-0613.2018.22.145403>

Е. Е. Мінкевич,

ст. викладач кафедри загального та слов'янського мовознавства філологічного факультету

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова,

Французький бульвар, 24 / 26, м. Одеса, 65058, Україна,

тел.: +38(048) 776-04-42,

movoznavstvo98@gmail.com

ГРАФІЧНО НЕАДАПТОВАНІ НЕОЗАПОЗИЧЕННЯ В СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ЗМІ

В статті на матеріалі електронних ЗМІ України (2016–2018) розглянуто особливості графічно неадаптованих неозапозичень (ГНН) – їхню семантику, прийоми введення в текст, варіативність графічної форми. Досліджувані одиниці належать до різних рівнів мови (слова, словосполучення, іноді навіть речення) та є іншомовними украленнями та варваризмами. Зазначені лексеми та звороти можуть уживатися текстах ЗМІ як без тлумачення значення (це стосується передусім тих одиниць, що мають відносно високу порівняно з іншими ГНН регулярність уживання в українському мовленні), так і з перекладом та / або семантизацією – тлумаченням значення. У випадку відсутності у ГНН точних еквівалентів в українській мові їхнє значення може описуватися в тексті, причому іноді досить розлого. Звісно, в групі ГНН, як і серед інших неозапозичень, абсолютну більшість становлять англіцизми, проте зрідка трапляються й запозичення з інших мов. Метою вживання ГНН у текстах сучасних ЗМІ є підкреслення їхньої іншомовності – щоб акцентувати інокультурність номінованої реалії або ж продемонструвати обізнаність автора тексту з англomовними виразами. В цілому ж більшість розглянутих неозапозичень отримала шанс проникнути в українське мовлення завдяки своїй семантичній наповненості та дії принципу економії.

Ключові слова: запозичення, неологізми, графічна адаптація запозичень, мова ЗМІ.

Активний приплив новітніх запозичень у сучасну українську мову та активне вживання їх у ЗМІ зумовлюють **актуальність** розгляду зазначеної проблеми, при тому, що аналіз неозапозичень на сьогодні постійно знаходиться в полі зору дослідників (див., зокрема: [1], [2], [3], [4], [6], [7] та ін.).

Об'єктом нашого дослідження є слова та звороти, що зберігають графічні особливості мови-донора (найчастіше англійської), тобто графічно не адаптовані до мови-реципієнта (української). **Предметом** дослідження є семантика та засоби введення в текст запозичень, переданих у тексті українською мовою засобами латиниці. Такі типи запозичень, як відомо, називаються іншомовними украленнями, а при регулярному вживанні – варваризмами [5], [8, с. 174]. Матеріалом дослідження стали графічно не адаптовані до української мови неозапозичення, ужиті в електронних ЗМІ України протягом 2016–2018 рр.

Звичайно, в синхронії межа між власне вкрапленнями та варваризмами може бути розмитою, проте, на нашу думку, англіцизми *all inclusive* „все включено” („система послуг, які надаються на території готелю безкоштовно”), *handmade* „ручної роботи”, „зроблений вручну”, *short-list* „короткий список” > „найкращі з (когось)”, *sold out* „продано”, *small talk* „світська розмова” (розмова „про погоду”), *to be continued* „далі буде”, „буде продовження” зробили помітні кроки на шляху перетворення їх з укралень на варваризми. Відносно висока (порівняно з іншими графічно не адаптованими запозиченнями) регулярність їх уживання в українському мовленні і відповідно більша обізнаність мовців із їхнім значенням дають змогу вживати їх у текстах ЗМІ без тлумачення значення: *Ідеальний варіант – handmade – іграшки з шишок, горіхів, пряників і сушених фруктів* [12, 20 грудня 2017]; *Підсумки року: short-list факторів, які вплинули на аграрну галузь (заголовок)* [12, 2 січня 2018]; *Останні вистави перед театральною відпусткою точно пройдуть із позначкою sold out* [11, 20 серпня 2017]; *До першої кави зранку і після виснажливого дня на роботі я готова прикинутися манекеном, аби лише уникнути розмови із людьми. Але славнозвісний американський small talk – це елементарне правило ввічливості кожного уберипула, а після питання „звідки ти?” дороги назад нема* [10, 13 жовтня 2017]; *І всі ці явища – процесуальні – далі to be continued. І звідси незглибна народна любов до серіалів, бо вони тривають і тривають* [11, 14 квітня 2017].

Втім, зазначені лексеми та звороти можуть уживатися і в графічно адаптованих варіантах, пор.: *Імена людей, котрі мешкали <...> на вул. Михайлівській, 18а (тоді – Паризької комуни), сьогодні входять у шорт-лист засновників українського сучасного мистецтва* [9, 28 жовтня 2016]; заголовок *Український мовник оголосив про майже повний sold-out квитків на Євробачення* [10, 18 квітня 2017]. Навіть у межах одного тексту знаходимо випадки паралельного вживання різних графічних варіантів: *У світі стрімко зростає попит на товари ручної роботи (hand made). Український стартап Three Snails допоможе українцям, які займаються хендмейд, відкусити шматок цього жирного пирога* [10, 12 жовтня 2017].

У текстах сучасних електронних ЗМІ графічно не адаптовані англiцизми (як, втiм, й iншi види запозичень) можуть вживатися з модифiкацiєю значення, яка стає додатковим засобом експресивностi. Так, *all inclusive* iронiчно вжито в контекстуальних значеннях „додатковi проблеми”: *Головному герою Павловi дiсталася не лише кохана дiвчина Сара, але й all inclusive у виглядi її родини* [12, 12 травня 2017], а також „чудовi умови утримання (про тварин)”: *У корiв тут all inclusive. Вода та їжа – цiлодобово. Про прив'язь навiть мова не йде* [10, 23 сiчня 2018].

Використання досить добре вiдомих значнiй кiлькостi мовцiв англiкомовних зворотiв та їх частин дає змогу вживати цi прозорi для реципiєнта конструкцiї без семантизацiї: *must have* „те, що слiд вживати; необхiдне”, *mustread* „те, що слiд прочитати”, *must-see* „те, що слiд побачити”. Наприклад: *А приємна кислинка смородини та прохолода м'яти зробили новий йогурт „must have” напоєм лiта* [12, 21 серпня 2017]; *Книга-бестселер New York Times та Wall Street Journal, одна з найкращих книг 2015 року за версiєю Марка Цукерберга та входить у список mustread-лiтератури Бiлла Гейтса* [12, 16 вересня 2016]. Iншi приклади уживань таких лексем, словосполучень i навiть речень без перекладу з настановою на те, що читач зрозумiє: *Аж раптом, тиць-гриць, surprise! Не чекати бiля моря погоди, а брати й робити* [9, 16 червня 2017]; *Пiзніше, коли в моду ввiйшли талант-шоу, то суддiв до них добирали таким чином, щоб серед команди обов'язково була бодай одна guest star iз Росiї* [11, 27 квітня 2018]. Без перекладу можуть вживатися популярнi прислiв'я: *Last but not least, той самий звичайний громадянин поступово навчиться знаходити причинно-наслiдковий зв'язок мiж своєю електоральною поведiнкою i травмою вiд самоочевидних вiдкриттiв стосовно тих, кому вiн – саме вiн, а не хтось iнший – делегував владу* [11, 3 листопада 2016].

Водночас випадки, коли графічно не адаптоване англiкомовне слово / зворот супроводжується перекладом (iнодi буквально) українською мовою, також досить численнi. Перекладатися може окреме слово: *Досвiд Єдиного Європейського простору вищої освiти говорить про ставлення до унiверситетiв з погляду excellence (досконалостi) та бутикової унiкальностi* [9, 20 жовтня 2017]. Проте частiше графічно неадаптований англiцизм, що супроводжується перекладом, являє собою словосполучення – двослiвний термiн: *Це i вiдчутний в умовах не постановлення виправдувальних вирокiв обвинувальний ухил (accusatory bias) у кримiнальному провадженнi* [9, 07 липня 2017]; *У всiх краiнах, де влiтку спекотно, трапляються food poisoning – харчовi отруєння* [9, 7 липня 2017]; *Якось на farmers market („фермерському ринку”), де продаються, зазвичай, вiдчутно дорожчi продукти, нiж у магазинi, я побачила дуже бiдного чоловiка, принаймнi, судячи з одягу* [10, 4 лютого 2018]; *Без цього точку неповернення, point of no return, не буде пройдено* [11, 22 травня 2017]. Втiм, переклад такого термiна може бути буквалiзмом, що змушує реципiєнта лише здогадуватися про сенс виразу: *Таким чином, iспит пiсля 9-го класу матиме характер iспиту високих ставок (high-stakes exam)* [9, 24 березня 2017].

Пор. інші випадки перекладу графічно не адаптованих зворотів: *Наші жінки воліють, як кажуть, stay safe (залишатися в безпеці), коли йдеться про моду, і нерідко просто сліпо наслідують її* [10, 21 листопада 2016]; *Ми мали б замислитися про інтеграцію населення окупованих територій, а нам – і це вже не жарти! – пропонується „почути інший бік” і уникати „мови ворожнечі”, сумнозвісного hate speech <...>* [11, 30 березня, 2017]; *Коли ж йдеться про того, хто прорвався нагору харчового ланцюжка, його поведінка так само може визначатися вчорашніми травмами, тим, що в англомовному світі називають poor eating habits (≈ голодні звички), – звідси всі ці божевільні „статусні” витрати в стилі Межигір'я, які суперечать не лише смаку, а й здоровому глузду* [11, 12 червня 2017]; *„Можливості самої Канади протистояти цьому обмежені. Це потребує співпраці країн-однодумців („like-minded countries”)”, – зазначила Фріланд* [9, 30 червня 2017]; *Мій одногрупник, який зізнається, що його найкраще характеризує слово „зверхній”, спершу стверджує, що річ у тім, що, цитую, „люди тупі”, чи, точніше, people are dumb* [11, 22 липня 2017]; *У людей виник новий тип залежності, іменованій FOMO – fear of missing out. Це коли боїшся не дізнатися про те, що знають інші* [9, 27 грудня 2017]. Переклад може бути й експланаторний (пояснювальний) – через використання назви добре знайомої реципієнтові вітчизняної реалії: *Коли я у своїй 20-з-чимось-річній сусідки вперше побачила shopping utility cart, тобто таку собі „кравчучку”, спершу навіть не зрозуміла, що це* [10, 4 лютого 2018].

Звісно, в групі перекладених графічно не адаптованих неозапозичень абсолютну більшість становлять англіцизми, проте зрідка трапляються й запозичення з інших мов, наприклад, з голландської: *Якщо раніше курси голландської вам могла оплатити gemeente (мерія), то тепер цим благом можуть скористатися тільки біженці* [9, 20 квітня 2018]; *Отримати посвідку на проживання в Голландії можна кількома шляхами: робочий контракт, який укладають із дипломованими фахівцями високого рівня (так званий kennis migranten), навчання, заміжжя (дуже рідко одруження) і статус біженця* [9, 20 квітня 2018].

Представлені випадки, коли ті самі англомовні звороти вживаються в одному контексті з перекладом, а в іншому – без нього, до того ж спостерігаємо варіантність перекладу: *Крім того, у результаті впровадження мотиваційних програм і проектів Україна зможе регулювати та контролювати так званий відплив мізків (brain drain), перетворювати його на циркуляцію мізків (brain circulation) і максимально використовувати знання діаспори (brain gain)* [9, 6 жовтня 2017]; *„Відтік мізків” (brain drain) – це серйозний виклик для країн, які розвиваються <...>. Однак цілком реально перетворити brain drain на brain gain, або brain circulation* [9, 15 грудня 2017). Або: *<...> іноземні знімальні групи не приїдуть в Україну, доки на державному рівні не буде впроваджено систему готівкових повернень (т.зв. cash rebate)* [9, 24 вересня 2016]; *Поясни нашим слухачам, що таке keu рібейт* [10, 20 березня 2018].

Серед графічно не адаптованих англомовних зворотів представлені й ті, чие значення не перекладається (здебільшого в силу відсутності точних

еквівалентів в українській мові), а описується: *Кліп створений з використанням техніки **stop-motion**, коли відео складається з послідовності кадрів, знятих на фото* [10, 8 вересня 2016]. Хоч мінімальне знання англійської, наявне в більшості реципієнтів, дозволяє здійснити переклад кожного компонента такого звороту, та цей переклад не дозволяє досягнути значення звороту як цілого. Тому в тексті здійснюється розгорнута семантизація такого вкраплення: *А от у шведській системі освіти концепція **open space** стала логічним продовженням реформи освіти 1990-х. <...> вона має здаватися страшною ерессю: вільне переміщення школярів у відкритому просторі школи замість класних кімнат; групи по 5–7 осіб із предметною спеціалізацією замість загальної освітньої програми; ноутбук замість підручників і зошитів* [11, 1 вересня 2016]; *Спершу Білий дім в офіційному повідомленні охарактеризував візит Порошенка як „**drop-in**” (у буквальному перекладі – „забігти” чи „зайти на вогник”, тобто нетривала зустріч без формальностей, які супроводжують повноцінні переговори президентів)* [12, 21 червня 2017]; *<...> зовнішньої агресії з боку Російської Федерації, яка анексувала Крим і веде війну проти України через **proxu-military** (посередницькі збройні формування, які підтримує і якими керує держава-агресор)* [9, 30 червня 2017]; *Тому добре сприймаються невеличкі обсяги, т. зв. **chapter books**, які містять коротенькі новелки* [12, 27 січня 2018]. Див. також: *Операція терориста-смертника потребує значної і тривалої підготовки, матеріальних витрат. Одній людині це навряд чи під силу, якщо не брати до уваги атак „вовків-одинаків” і т. зв. **low-cost terrorism** (назва, яку використовують на Заході для визначення терактів, учинених без належної підготовки з використанням підручних засобів, не заборонених законодавством* [9, 6 липня 2018]; *Сьогодні для розрахунків із автоматами можна використовувати систему **Pay Pass** – платіжну систему для безконтактного розрахунку за куплений товар, коли покупець може розрахуватися, приклавши до пристрою свою банківську карту з чипом* [9, 13 липня 2018]; *Тому 20 січня в США почався так званий „**шатдаун**” (government shutdown) – тимчасове призупинення роботи органів влади та держустанов через відсутність фінансування* [12, 21 січня 2018]. Пор. також характеристику поняття, позначеного графічно неадаптованим запозиченням, у різних текстах: *Вистава <...>, по суті, являла собою **semi-staged**: декорації умовні, їх функцію виконують три полотна на розтяжках із зображенням нейтральних пейзажів* [9, 5 листопада 2016]; *Так, у репертуарі з'явилися „Сільська честь” П'єтро Масканьї і „Паяци” Руджеро Леонкавалло в **semi-staged** вирішенні, що традиційно ставляться в один вечір. Тобто без масштабних декорацій, але з оркестром на сцені і відеопроєкціями на великих екранах <...>* [9, 6 жовтня 2017].

Метою вживання графічно неадаптованих запозичень у текстах сучасних ЗМІ є підкреслення їхньої іншомовності, з метою акцентувати інокультурність номінованої реалії або ж продемонструвати обізнаність автора тексту з англійськими виразами. В цілому ж більшість розглянутих неадаптованих запозичень мала шанс проникнути в українське мовлення завдяки своїй семантичній

наповненості й дії принципу економії. Вважаємо перспективним подальше дослідження іншомовних украплень і варваризмів.

Список використаних джерел та літератури

1. Ажнюк Б. М. Англізми в сучасній українській, російській і чеській мовах. *Мовознавство*. 2008. № 2/3. С. 190–207.
2. Архипенко Л. М. Іншомовні лексичні запозичення в українській мові: етапи і ступені адаптації (на матеріалі англіцизмів у пресі кінця XX – початку XXI ст.): автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Харків, 2005. 20 с.
3. Битківська Я. В. Тенденції засвоєння і розвитку семантики англізмів у сучасній українській мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Івано-Франківськ, 2008. 20 с.
4. Гудима Н. В. Семантична адаптація запозичених лексем у сучасній українській літературній мові // *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. 2013. Вип. 32(1). С. 27–31. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkpnu_fil_2013_/
5. Добродомов І. Г. Заимствование // *Лингвистический энциклопедический словарь* / Гл. ред. В. Н. Ярцева. М., 1990. С. 158.
6. Лисенко О. А. Освоєння німецькомовних запозичень в українській науково-технічній термінології : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Харків, 1999. 21 с.
7. Попова Н.О. Структурно-семантичні особливості новітніх лексичних запозичень з англійської в українську мову (90-і рр. XX ст. – початок XXI ст.): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Харків, 2004. 196 с.
8. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2010. 844 с.
9. Дзеркало тижня. URL: <http://gazeta.dt.ua/>
10. Новое время. URL: <http://nv.ua/>
11. Тиждень. URL: <http://tyzhden.ua/Magazine/>
12. Українська правда. URL: <http://www.pravda.com.ua/>

References

1. Azhnyuk B.M. Anglizmy v suchasnij ukrayinskij, rosijskij i cheskij movax. *Movoznavstvo*. 2008. № 2/3. pp.190–207.
2. Arxypenko L. M. Inshomovni leksychni zapozychennya v ukrayinskij movi: etapy i stupeni adaptaciyi (na materialy anglicyzmiv u presi kincyа XX – pochatku XXI st.) : avtoref. dys. ... na zdobuttyа nauk. stupenya kand. filol. nauk : 10.02.01. – Xarkiv, 2005. 20 p.
3. Bytkivska Ya. V. Tendenciyi zasvoyennya i rozvytku semantyky anglizmiv u suchasnij ukrayinskij movi : avtoref. dys. ... na zdobuttyа nauk. stupenya kand. filol. nauk : 10.02.01. Ivano-Frankivsk, 2008. 20 p.
4. Gudyma N. V. Semantychna adaptaciya zapozychenyx leksem u suchasnij ukrayinskij literaturnij movi // *Naukovi praci Kamyanec-Podilskogo nacionalnogo universytetu imeni Ivana Ogiyenka. Filologichni nauky*. 2013. Vyp. 32(1). pp. 27–31. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkpnu_fil_2013_/

5. Dobrodomov I. G. Zaimstvovanie // Lingvisticheskiy entsiklopedicheskiy slovar / Gl. red. V. N. Yartseva. M., 1990. p. 158.
6. Lysenko O. A. Osvoyennya nimeckomovnyx zapozychen v ukrayinskij naukovno-texnichnij terminologiyi : avtoref. dys. ... na zdobuttya nauk. stupenya kand. filol. nauk : 10.02.01. Xarkiv, 1999. 21 p.
7. Popova N.O. Strukturno-semantychni osoblyvosti novitnix leksychnyx zapozychen z anglijskoyi v ukrayinsku movu (90-i rr. XX st. – pochatok XXI st.): dys. ... kand. filol. nauk: 10.02.01. Xarkiv, 2004. 196 p.
8. Selivanova O.O. Lingvistychna encyklopediya. Poltava: Dovkillya-K, 2010. 844 p.
9. Dzerkalo tyzhnya. URL: [http:// gazeta. dt.ua/](http://gazeta.dt.ua/)
10. Novee vremya. URL: <http://nv.ua/>
11. Tyzhden`. URL: [http://tyzhden.ua/ Magazine/](http://tyzhden.ua/Magazine/)
12. Ukrayinska pravda. URL: <http://www.ppravda.com.ua/>

Е. Е. Минкевич

ГРАФИЧЕСКИ НЕАДАПТИРОВАННЫЕ НЕОЗАИМСТВОВАНИЯ В СОВРЕМЕННЫХ УКРАИНСКИХ СМИ

В статье на материале электронных СМИ Украины (2016–2018) рассмотрены особенности графически неадаптированных неозаимствований (ГНН) – их семантика, приемы введения в текст, вариативность графической формы. Исследуемые единицы относятся к разным языковым уровням (слова, словосочетания, иногда и предложения) и являются иноязычными вкраплениями и варваризмами. Эти лексемы и обороты могут использоваться в текстах СМИ как без объяснения значения (это касается преимущественно единиц, имеющих относительно высокую по сравнению с остальными ГНН регулярность употребления в украинской речи), так и с переводом и / или семантизацией – трактовкой значения. Если ГНН не имеют точных эквивалентов в украинском языке, их значение может описываться в тексте, иногда достаточно пространно. Естественно, в группе ГНН, как и в прочих новых заимствованиях, абсолютным большинством являются англицизмы, но изредка представлены и заимствования из других языков. Целью употребления ГНН в текстах современных СМИ является подчеркивание их иноязычности – для акцентирования инокультурности называемой реалии или демонстрации знакомства автора текста с англоязычными выражениями. В целом же большинство рассмотренных новых заимствований получили шанс проникнуть в украинскую речь благодаря своей семантической наполненности и действию принципа экономии.

Ключевые слова: заимствования, неологизмы, графическая адаптация заимствований, речь СМИ.

E. E. Minkevich,

Senior Lecturer of General and Slavic Linguistics Department,
Odesa I. I. Mechnikov National University,
24 / 26, Frantsuzky Blvd., Odesa, 65058, Ukraine,
tel.: +38(048) 776-04-42,
movoznavstvo98@gmail.com

GRAPHICALLY UNADAPTED NEOBORROWINGS IN CONTEMPORARY UKRAINIAN MASS-MEDIA

Summary

The article considers the peculiarities of graphically unadapted neoborrowings – their semantics, methods of implementing into the text, the variety of graphic form – based on the material of Ukrainian e-Media (2016-2018). Although nowadays the analysis of new borrowings is permanently in sight of Ukrainian scientists, the activity of borrowing process in the Ukrainian language causes the actuality of studying the problem mentioned above. The object of the research is words and patterns, which reproduce graphic peculiarities of the language, from which they were taken (English, as a rule), that is written in Roman alphabet. The subject of the research is their semantics and it's implementing into the text.

Matters under inquiry deal with different language levels (words, collocations, sometimes – sentences) and are foreign language inclusions and barbarisms. These lexemes and constructions may be used in the texts of mass media either without any explanation (mostly it occurs to the phenomena with relatively high regularity of usage in Ukrainian in comparison with other GUBs) or with translation and / or semantization – interpretation of the meaning. If GUBs haven't exact equivalents in the Ukrainian language, their meaning can be described in the text, sometimes – quite extensively. Naturally, among GUBs, as in any other groups of borrowings, the most frequently used are English borrowings, but sometimes they can represent other foreign languages. The goal of using GUBs in the texts of contemporary mass media is to underline their belonging to another language – to stress the reality of another country or demonstrate that the author of the text is aware of English collocations. On the whole most of studied new borrowings got a chance to enter Ukrainian speech due to their semantic fullness and effect of the principle of linguistic economy.

Key words: borrowings, neologisms, graphical adaptation of borrowings, mass media speech.

Надійшла до редакції 26.07.2018 р.